

לעשות תקנה על ידי עירובי תבשילין מבעוד יום. טענת זה כתב הרשב"א 'דפשיעתו גרמה לו שלא הניח עירובי תבשילין'.

הכנה מיום טוב לחבירו

מקור הדין

הערמה בסיר נפרד על ידי טעימה

8. בית יוסף אור"ח סימן תקכז אות כא (א)

ורבינו ירוחם (נ"ד ח"ג לג:) כתב מי שלא הניח עירובי תבשילין יכול לבשל ולאפות לצורך יום טוב ואוכל מכל מין ומין ואם יותר יותיר כמו שכתבתי למעלה (שם). עכ"ל ונראה שזו היא ששינוי אבל מבשל הוא ליו"ט ואם הותר הותר לשבת והיינו ודאי אפילו בכמה קדירות ומשמע דקודם אכילה דוקא הוא דשרי אבל אחר אכילה לא וכמו שנתבאר בסימן תק"ג (רלח. ד"ה כתב בה"ע) ואף על פי שיש מי שמתיר סברא זו עיקר.

9. מרדכי מסכת ביצה פרק יום טוב רמז תרעד

[דף יז] אמר רבא הלכתא כרשב"א ל"ש תנור קטן ל"ש פורני כדגרי ס"פ המביא כדי יין ואופין בפורני (ביצה לד א - שו"ע תקנ"א) ומשמע אפילו בהערמה.

והא דתניא לקמן אם הערים אסור מוקמינן לה בתלמודא דחנניה היא וואליבא דב"ש. ורבינו יואל התיר לאפות ביום טוב בריצידל"י בלע"ז לצורך ברית מילה שחל להיות ממחרת בחוש"מ והיה יום אידם שלא היו יכולים לאפות אם לא ביום טוב ולא היה די לקהל בתנור א' והתירו לאפות בב' פעמים מפני שצריכות פת א' לכל תנור ותנור לשנים וג' ישראל:

10. תוספות מסכת ביצה דף יא עמוד ב

מערים ומלח גרמא גרמא - וכן רגילין העולם שמערימין ואוכלין מעט מן התרנגולות ואוכלין הכבד ומיהו ה"ר שמואל היה אומר היינו דוקא קודם אכילה אבל אחר אכילה לא. (ובדיעבד מותר שדינו כמזיד ולא כמערים. ריב"ש רנד)

11. שו"ת הרשב"א חלק א סימן תרפא

שאלת... עוד התיר המתיר על סמך זה דבר לעשות בו ביום לאכול בצק בגבינה לאחד מבני העיר שרצה להכניס כלה בביתו ליל יום ב' ובלבד שיתן מעט מאחת מהנה לתינוק א'. וראיתו מדבר אדא בר אהבה דמלח גרמא גרמא.

...ומה שהביא ראיה מדבר אדא בר אהבה דמלח גרמא גרמא טעות גמורה הוא בידו. דהתם היינו משום שמחת יום טוב והתירו סופו משום תחלתו.

...וכל שכן שטעה המורה הזה לטפל גבינה בבצק לצורך יום טוב שני וסמך על משענת הקנה הרצוף. דאפילו התיר לפי טעותו לשחוט בהמה זו או בהמות הרבה על סמך שיתן לתינוק מעט מחצר כבד של בהמה ובהמה לפי שאי אפשר לחצר אותו כבד בלא שחיטה. אבל בטיפול גבינות בבצק הא איפשר לעשות לו לתינוק טיפול אחר קטן. שאם אין אתה אומר כן למה הוצרכו להתיר למלאת קדרה בשר מחמת שתבשל יפה בזמן שהקדרה מלאה בשר וכן בממלא תנור פת. והוא לדברו מותר לבשל כמה חתיכות בזו אחר זו אפילו בקדרות מוחלקות כיון שהוא רוצה לאכול אחת מן החתיכות כדי שיתן מעט מאחד מן הטיבולין לתינוק. לשיערים ויאכל מעט מזה ומעט מזה ויניח את השאר לצורך מחר. אלא שכל דבריו ודמיונותיו כלו לקלקלו.

12. בית יוסף אורח חיים סימן תקג

ודבר פשוט הוא שאין הלכה כרבינו יואל שהרי הגהות מימון והרשב"א פליגי עליה בהדיא וכן נראה מדברי התוספות בפרק כל שעה (פסחים לז. ד"ה וב"ה) גבי היתר אפיית פת עבה וכן נראה שהוא דעת הפוסקים:

1. תלמוד בבלי מסכת ביצה דף טו עמוד ב

/משנה/. יום טוב שחל להיות ערב שבת לא יבשל בתחלה מיום טוב לשבת, אבל מבשל הוא ליום טוב, ואם הותר - הותר לשבת.

2. טור אורח חיים הלכות יום טוב סימן תקג

אסור לבשל ב"ט אלא כדי צורך היום אבל מ"ט לחבירו או מ"ט לשבת אסור.

בית יוסף: כלומר וכל שכן מיום טוב לחול דאסור ודברים הללו פשוטים.

ריבוי בקדרה אחת ביום טוב

3. תלמוד בבלי מסכת ביצה דף יז עמוד א

תנו רבנן: אין אופין מיום טוב לחבירו. באמת אמרו: ממלאה אשה כל הקדרה בשר אף על פי שאינה צריכה אלא לחתיכה אחת דבשר טחמא סגי, וכן צמחוס לגבי מלוי, ממלא נחתום חבית של מים אף על פי שאינו צריך אלא לקיתון אחד, אבל לאפות אינו אופה אלא מה שצריך לו כל ככר וככר צריכה אפייה ודמיה לעצמה. רבי שמעון בן אלעזר אומר: ממלאה אשה כל התנור פת, מפני שהפת נאפת יפה בזמן שהתנור מלא. אמר רבא: הלכה כרבי שמעון בן אלעזר.

4. עבודת הקודש בית מועד שער ב סימן א

(ב) וממלאה קדרה בשר אף על פי שאינה צריכה אלא לחתיכה אחת כדי שיאכלו משמנים. ולפיכך יראה שאפילו ליתן בקדרה חתיכה אחר חתיכה אפילו לאחר שהניח קדרה על גבי האש מותר. ב"י: והכי נקטינן כמאן דמיקל כיון דהוי מדי דרבנן:

(ג) ומחמם נחתום חבית של מים אף על פי שאינו צריך אלא לקיתון אחד, ובלבד שיתן את הכל קודם שיניח חבית על גבי האש.

הערמה לצורך מחר

5. תלמוד בבלי מסכת ביצה דף יא עמוד ב

אמר רב יהודה אמר שמואל: מולח אדם כמה חתיכות בשר בבת אחת, אף על פי שאינו צריך אלא לחתיכה אחת מחר טחמא לכלה.

רב אדא בר אהבה מערים ומלח גרמא גרמא לאחז שטחא ז' לאכלה היום, אומר: חכמה ערכה עלי לאכלה היום, וחוזר ומולח.

6. תלמוד בבלי מסכת ביצה דף יז עמוד ב

תא שמע: מי שהניח עירובי תבשילין - הרי זה אופה ומבשל ומטמין, ואם רצה לאכול את עירובו - הרשות בידו. אכלו עד שלא אפה עד שלא הטמין - הרי זה לא יאפה... אבל מבשל הוא ליום טוב, ואם הותר - הותר לשבת, ובלבד שלא יערים לאחר שגשג לצורך, לומר: עוד אני צריך להזמין ארוחים, ויגשג תבשילין לאחרים, ויחמם לשבת. ואם הערים לבשל בב' קדרות - אסור. - אמר רב אשי: הערמה קא אמרת, שאני הערמה דאחמירו בה רבנן טפי ממזיד.

7. תוספות מסכת ביצה דף יז עמוד ב

... ואם תאמר מאי שנא מההיא דרב אדא דמערים ומלח גרמא גרמא וי"ל דשאני התם דהוי עבוד אוכלין בעלמא ואין עיבוד באוכלין. רש"י. וממילא יש רק בעיה של הכנה ומשום שמחת יום טוב התירו דאי לא הכי חייש שמא יסריח הבשר וממנו ולא שחיט אבל הכא מייירי בבשול דחמור שהוא מלאכה ממש וגם היה יכול

22. שו"ת ציץ אליעזר חלק יט סימן יד

אף דבסימן תט"ז ס"ב איתא שאסור לעשות שום הכנה מיו"ט לשבת או משבת ליו"ט אפילו בדיבור י"ל דשאני התם שעושה גם מעשה שמערב ברגליו והדיבור מוכיח שמעשיו לחול, וכן בס' ר"צ במ"ב ס"ק ד' בשם מ"א מהס"ח, שאסור לומר שהולך לישון כדי שלא יהא עייף במוצש"ק, כיון שעושה מעשה שונה ואמירתו הוי גילוי לשינה. הכנה לצורך מצוה באופן שאינו ניכר¹⁷

טרחא שאין בה מלאכה בשעת הדחק

23. חיי אדם חלק ב-ג הלכות שבת ומועדים כלל קנג סעיף ו

בשמיני סמוך לחשיכה אם אי אפשר לו או שיהיה לו טרחא הרבה לפנות הכלים מן הסוכה בלילה, מותר לפנות ביום להביאם לביתו, ובלבד שלא יסדרם עד הלילה, דאם יסדרם ביום, הוי כמכין מיום טוב לחבירו.

ולכן אם השלחן הוא של פרקים, לא יניח הטבלא על הרגלים, דכשגומר איזה דבר, הוי הכנה. אבל ההבאה לביתו, לא הוי הכנה (ונראה לי דכן מוכח ע"כ שהרי בס' ת"ו סעיף ב' מבואר להדיא דמותר להוליך העירוב לצורך יום ב' והוא גמרא ערוכה בעירובין ל"ח דדוקא אם אמר זה יהא עירוב הוי הכנה אבל ההולכה לא הוי הכנה וכן פירש"י להדיא ביצה דף מ' ע"א במשנה מי שזימן כו' בד"ה לא יוליכו כו' מנות מידם לביתם לסעודת הלילה עכ"ל), אלא על כרחך דדוקא היכא שגומר איזה ענין, מקרי הכנה. וכן מוכח ממנה"ל שהביא המ"א ס"י תרס"ז דמותר להביא השלחנות לבית, רק להעריכם אסור. וכתב עוד בשמו דאסור לחפש הספר תורה מיום טוב לשבת, אלא על כרחך כמו שחלקתי. ואפשר שזה כוונת המ"א שם שכתב עי' סימן ת"ו ס"ב.

ולפי זה מש"כ המ"א שם וכ"כ הלבוש בסימן תפ"ח דאסור להביא יין מיום טוב לחבירו, צריך עיון דמאי שנא מהולכת עירוב. וצריך לומר דכונתם בסמוך לחשיכה, דמוכח מילתא דאינו לצורך היום.

ולכן נראה לי דבשעת הדחק שלא ימצא בלילה בקל, מותר להביא יין וכן מים מיום טוב לחבירו, דכל זה לא מקרי הכנה, רק שצריך להביאו בבעוד יום גדול, דלא מוכח מילתא, דאפשר דצריך עדיין לצורך היום. וגם לא יביא כדרך שנושא בחול, רק ישנה. ומכל מקום לצורך חול, אין לנו ראייה להתיר, דיש לומר דדוקא לצורך מצוה, מותר. ולכן אין מציעין מוטות משבת לחול. (וכ"כ משנ"ב תרס"ז, ש"ש כח פא, ארחות שבת כב קעד וכן הלכות חג חג עמ' רכו בשם הרב אלישיב).

24. חזו"ע שבת ב עמוד תמוז סעיף ב

מותר להוציא בשבת מתוך המקרה חלה שהיא קפואה, כדי להפשירה, ויהיה אפשר לאכלה בסעודה רביעית, ומה גם שהיא לצורך מצוה ואין להחמיר. ומשמע אפילו סמוך לחשיכה. אמנם בהערה כתב 'שיש לסמוך בזה על החיי אדם' ומשמע שכונתו רק באופן שאינו ניכר וזה לא כמו שנוהגים לצטט אותו.

25. שלחן שלמה א פרק רצ הערה יג

א יג שם אין להוציא מן המקרה אוכל קפוא על מנת שימס ויהיה ראוי לאכילה במוצאי היום משום איסור הכנה (אמנם אפשר שמתכוין סמוך לחשיכה)

הכנה בבין השמשות

26. פרי מגדים אורח חיים משבצות זהב סימן תקג

(א) ואפילו. עיי' ט"ז. עמ"א ב' ואי"ה שם יבואר לענין דיעבד, וכל האיסור מדרבנן, דמהתורה הואיל כו'. ובין השמשות של יום ראשון יש לומר דאסור ולא אמרינן ספק דרבנן לקולא לכתחלה. ועוד דאיכא איסורא, עיי' סימן שמ"ב, וסימן תקס"ב במגן אברהם:

13. שולחן ערוך אור"ח הלכות יום טוב סימן תקג סעיף א

אסור לאפות או לבשל או לשחוט ביום טוב לצורך מחר, אפילו הוא שבת או יום טוב ואפילו בשני ימים של ר"ה; אבל ממלאה אשה קדרה בשר אף על פי שאינה צריכה אלא לחתיכה אחת.

הגה: וכל שכן שיכול לשחוט אעפ"י שאינו צריך אלא לכזית (סמ"ק),

וכן יכולה לבשל הרבה קדרות ולאכול מכל אחת מעט. (ב"י ורבינו ירוחם ותשובת הרשב"א).

ודוקא קודם אכילה, אבל אחר אכילה אינה יכולה לבשל ולומר: אוכל ממנה כזית, דהוי הערמה;

מיהו אם עברה ובשלה, (או שחט) מותר לאכול.

14. שולחן ערוך אורח חיים הלכות יום טוב סימן תקכז סעיף כא

אם נזכר שלא עירב קודם סעודת שחרית, יבשל הרבה בקדרה אחת ויותר לשבת. הגה: והוא הדין שיוכל לילך מבע"י לחדר בנר דלוק לחפש איזה דבר, ויניחנו דולק עד הלילה (טור). וי"א דאפילו לבשל כמה קדירות מותר, כיון שקודם אכילה הוא; והוא שיאכל מכל אחד ואחד.

15. מגן אברהם סימן תקג ס"ק ב

על דברי הגה"מ שדחה את דברי ראב"ה שהתיר במספר תנורים וי"ל דדוקא בפת החמיר מפני שצריך כל ככר טרחא ותיקון בפ"ע (עס' תק"ז ס"ב בב"י) אבל בקדירה דחד טרחא הוא כלומר שמבשל בקדרות נפרדות שרי ... נ"ל מאחר שמנהג להקל שמבשלין בשחרית וטועמין דבר ממנו שאין לאסור להם אבל להכין מ"ט לחול כה"ג אסור. הובא במשנ"ב ז. ושעה"צ טו ב"א עוד מקלים ובשעה"צ יד הביא מחמירים בזה וסיים שהחמיר תע"ב. וכ"כ בכה"ח.

16. משנה ברורה סימן תקג ס"ק י

ומיירי שכל קדרה היה מבשל מין בפ"ע אבל מין אחד בשתי קדרות אין להתיר כיון שטעם שתי הקדרות הוא שוה א"כ כל מה שטועם משתיהן יכול לטעום מאחת ונמצא שהקדרה השניה אינה מתבשלת כ"א לצורך לילה לבד: (בשם ט"ז ושולחן עצי שטים וחיי אדם והגר"ז וד"ר החיים)

הכנה בדיבור

17. שולחן ערוך אורח חיים הלכות לולב סימן תרסז סעיף א

הגה: ואסור להכין ב"ט לצורך ליל יום טוב, ולכן אסור להעמיד השלחנות והספסלים בבית לצורך הלילה, דהוי הכנה.

18. שולחן ערוך אור"ח הלכות יום טוב סימן תצה סעיף ד

ומותר להכין מיום טוב ראשון לשני בב' ימים טובים של גליות

19. מגן אברהם סימן תצה ס"ק יא

קאי אדלעיל מיניה שבאוצר מותר להכין.

20. מחצית השקל אורח חיים סימן תצה ס"ק יא

דאם לא הכין מעי"ט מותר להכין מ"ט א' לשני והיינו באמירה ע"י תנאי. אם היום י"ט הרי מחר חול וא"צ הכנה ואם היום חול ומחר י"ט אני מכינם היום למחר. וכה"ג דלא עביד מעשה רק אמירה בעלמא לא מיקרי הכנה ומותר:

21. שולחן ערוך אור"ח עירובי תחומין סימן תטז סעיף ב

עירב ברגליו בראשון, צריך לערב ברגליו בשני והוא שילך ויעמוד באותו מקום ויחשוב שם בלבו שיקנה שם שבתה ולא יאמר כלום, מפני שאסור לעשות שום הכנה מ"ט לשבת או משבת ל"ט אפילו בדיבור.